

LINA VIDAUSKYTĖ

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Lietuva
General Jonas Žemaitis Military Academy of Lithuania, Lithuania

ŠIUOLAIKINIO KARIO PATOBULINIMO PROBLEMA: ETINIS ASPEKTAS

The Challenge of Upgrading the Modern Soldier: The Ethical Dimension

SUMMARY

The article analyses one of the latest problems in military ethics - soldier upgrading. This issue directly reflects the changed methods of modern warfare and combat operations. If in the past (World Wars I and II) it was carried out with the help of masses of soldiers, now there is a greater focus on operations with special forces, i.e. small units. Battles take place in cities, where it becomes difficult to avoid collateral damage and to distinguish combatants from non-combatants. This raises not only ethical but also legal problems (war crimes, non-compliance with rules of engagement). The issue of soldier enhancement exists mainly in the context of Special Forces and includes physiological, pharmacological and technical improvements to the soldier's body. These improvements give the soldier several positive qualities (increased endurance, ability to lift more weight, reduced fatigue, etc.), but also raise several bioethical questions that need to be answered. The philosophical question of man and his relationship with technology reappears.

SANTRAUKA

Straipsnyje analizuojama viena naujausių karinės etikos problemų – kaip patobulinti karį. Šis klausimas tiesiogiai atliepia pasikeitusius šiuolaikinio karo ir kovos būdus. Nors ir mūsų dienomis dar kovoja, pasitelkiant dideles karių mases, tačiau vis dažniau orientuojamasi į operacijas, į kurias įsitraukia specialiosios pajėgos, t. y. nedideli kovos vienetai. Kovos vyksta miestuose, kur darosi sunku išvengti papildomos žalos ir atskirti kombatantus nuo nekombatantų. Tai savaime kelia ne tik etines, bet ir juridines problemas (vykdomi karo nusikaltimai, nesilaikoma kovos taisyklių). Kario patobulinimo klausimą iš esmės galima kelti tik specialiųjų pajėgų kontekste. Šis klausimas apima fiziologinius, farmakologinius bei techninius kario kūno bei psichikos patobulinius. Tie patobulinimai suteikia nemažai teigiamų savybių kariui (padidina ištvermę, leidžia pakelti didesnę svorį, sumažina nuovargį ir pan.), tačiau atsiranda ir daugybė etinių (pirmiausia bioetikos) klausimų, reikalaujančių atsakymo. Be to, iš naujo kyla filosofinis klausimas apie žmogų bei jo santykį su technika.

RAKTAŽODŽIAI: patobulinimas, technika, etika, autonomija, karys.

KEY WORDS: upgrade, technics, Ethics, autonomy, soldier.

VIETOJE ĮVADO: KARAS IR KARIAI

Gali atrodyti, kad karų istorijos varomoji jėga yra kovos lauke naudojamos technikos tobulinimas. Iš pirmo žvilgsnio skirtumai tarp to, kaip buvo kovojama per Trojos apgultį, Aleksandro Makedoniečio ar Hanibalo žygius, Šimtametį karą ar Napoleono karus, priklauso vien nuo to, kiek techniškai bei technologiškai išstobulinti buvo atitinkamoje epochoje naudoti ginklai. O patys tuos ginklus vartoję kariai iš esmės mažai kuo skyrėsi. Visais laikais buvo narsuolių, kurie nedvejodami rizikavo savo gyvybe, visais laikais pasitaikė ir bailių, pasiduodančių prieš malonei ar gėdingai sprunkančių iš kovos lauko. Tačiau karių savimonė, atrodytų, visada liko vienoda. Antai pripažįstama, kad per Pirmąjį pasaulinį karą ginkluotės srityje buvo pasitelkta daug naujovių: galinga artilerija, kulkosvaidžiai, dar primityvūs, bet jau grėsmingai atrodantys tankai, pirmieji kovos lėktuvai ir pan. Kita vertus, lėtai kito fronto linija (ypač Vakarų fronte), todėl šis karas neretai vadinamas poziciniu karu. Bet kaip jautėsi kariai? Tai, remdamasis asmenine patirtimi, savo romane *Gyvenimas kape* meistriškai aprašė graikų rašytojas Stratis Mirivilis. Autorius taikliai išryškino apkasų karo nulemtas kario savybes:

Taigi mes dabar iš tiesų fronte – nepažįstamame, slaptingame ir baugiam. Kraują stingdanti baimė pagauna mus – nežinomybės baimė. Jinai jau liestelėjo sielą, ir toji suplazdėjo lyg paukštė puolančio vanago šešelyje. Mes apgožti mirties sparno. [...] Šį apkasą mums pavesta ginti. Nūdienis karas, matai, labai keistas ir painus dalykas, kurį turime perprasti po truputį. Čia mes trečiojoje linijoje. Apsipratę ir kai ko išmokę, pasistumsime į pirmąją. Karininkai tyliai ir paslaptinai

kalba – tai jums ne Balkanų karai. Dabar nereikalingas nei entuziazmas, nei šurmulys, nei riksmas „pirmyn“. Pašėlęs graikų narsumas – vien kliūtis. Čia vyksta apkasų karas. Kuo sumaningiau gebi pasislėpti, tuo geresnis esi karys. Kareivių nei matyti, nei girdėti. Visi po žeme rausia apkasus. Tiktai jauti, kad darbuojasi mechanškai, be didelės įtampos. Didžiausiomis kareivių dorybėmis šikart laikomas lapės gudrumas ir sukrumas, skruzdės kantrybė, asilo ištvėmingumas ir ožio užsispyrimas (Mirivilis 1986: 48).

Rašytojo pasirinktas romano pavadinimas neblogai atspindi minėto karo esmę: apkase gyvenama ir mirštama. Apkasas – tai kario pasaulio metafora. Tokiame kare dalyvaujančio kario dorybės iš tiesų yra „lapės gudrumas ir sukrumas, skruzdės kantrybė, asilo ištvėmingumas ir ožio užsispyrimas“.

Pastaraisiais dešimtmečiais konvenciniuose karuose vis plačiau naudojami ginklai, kurių efektyvumas priklauso nuo aukštųjų technologijų taikymo. Pirmiausia tai nuotoliniu būdu valdomi skraidomieji aparatai, nedidelių katerių spiečiai, ginkluoti robotai, laivų spiečiai ir pan. Be to, karinės žvalgybos technologijos visą gaunamą informaciją jungia į daugiasluoksnį vaizdą, daugeliu požiūrių tiesiog lemiantį veiksmus kovos lauke. O pats karas vyksta žymiai greičiau nei bet kada anksčiau.

Tačiau šalia masiško mechanizuoto puolimo, masinių karinių operacijų, būdingų XX amžiaus karams, šiuo metu vis daugiau dėmesio skiriama kovinėms operacijoms, kuriose dalyvauja nedideli specialiųjų pajėgų daliniai, daugiau ar mažiau autonominės grupės, dažnai vykdančios operacijas urbanizuotose vietovėse.

Pavienis kovotojas, atliekantis operaciją apšaudymo sąlygomis, gali išgyventi nepaprastai didelį psichologinį bei fizinį stresą. Todėl ir kyla mintis biologiškai bei psichologiškai patobulinti individualius kovotojus, kad, tuo būdu įgiję gebėjimų, jie galėtų būti veiksmingesni kovos lauke.

Jau senovės graikai žinojo tam tikrą kovotojo sąmonės būseną, savotišką transą, *Iliadoje* žymimą žodžiu *lyssa*. Šis žodis paprastai verčiamas kaip „šėlas“, „siutas“, „įsiūtis“. Būtent šiuo žodžiu Homeras apibūdina Hektoro elgseną kaunantis:

Ženklus tik jiems palankius vis rodo
Dzeusas Kronidas

Žaibo liepsnom, o Hektoras, jų pasiklo-
vęs galybe,

Švaistos kaip milžinas koks, žmonių nei
dievų nebebijo,

Kliaujasi Dzeusu, baisus pasiutimas [*lyssa*]
pagavo jį šiandien (Homeras 2007: 169).

Žymus senosios graikų kultūros tyrinėtojas Jeanas-Pierre'as Vernant'as apie tai taip rašė: „Drąsa, leidžianti kariui atlikti žygdarbius, randasi iš savotiškos egzaltacijos arba kovinio pamišimo, *lyssa*, kuriame karys atsiduria ne savo valia, o dėl *menos*, dievo įkvėpto įkarščio“ (Vernant 2007: 196).

Ankstyvuojų karų istorijos laikotarpiu kario šaunumas (lot. *aristeia*) buvo laikomas grynai asmeniniu dalyku. Drąsa, leidžianti kariui atlikti žygdarbius, kildinta iš savotiškos transo būsenos, savotiško pamišimo (lot. *lyssa*), į kurį jis patekdavo, įkvėptas dievo (lot. *menos*).

Situacija pasikeitė, kai maždaug VIII–VII a. pr. Kr. įvairiuose graikų miestuose valstybėse ėmė plisti nauja kovos taktika, kurios pagrindą sudarė sunkiai ginkluotų pėstininkų (hoplitų) rikiuotė. Kovos lauke nebeliko vietos iš *Iliados* mums

gerai pažįstamoms didvyrių dvikovoms. Individualią narsą pakeitė griežtas rikiuotės laikymasis.

Kovos įniršis (lot. *thymos*) užleido vietą sveikam protui, apdairumui, griežtai savikontrolei, maksimaliai savitvardai ir besąlygiškai drausmei. J.-P. Vernant'as teigia:

Falanga hoplitą, panašiai kaip miestas pilietį, paverčia pakeičiamu vienetu, elementu, panašiu į bet kurį kitą. Nuo šiol asmeninis šaunumas (lot. *aristeia*) reiškiasi naujomis kovos priemonėmis – bendrais sutelktų gretų veiksmais. Noras nugalėti priešą, įrodyti jam savo pranašumą dabar turi būti pajungtas bendruomeniškumo dvasiai (lot. *philia*); individo jėga užleidžia vietą grupės įstatymui (Vernant 2007: 196).

Vis dėlto individualūs kovotojai neišnyko. Vienas iš ryškiausių pavyzdžių yra *berserko* figūra, kuri buvo paplitusi senovės skandinavų karo kultūroje. Viduramžių skandinavų autorius Snorris Sturlusonas rašo:

Odinas galėjo padaryti taip, kad jo priešai kovodami apakdavo ir apkursdavo arba juos apimdavo siaubas, o jų ginklai sužeisdavo ne daugiau nei plonos šakelės. Odino kariai kovodavo be šarvų, įnirtę tarsi pasiutę šunys ar vilkai, kandžiodavo savo skydus ir būdavo stiprūs kaip lokiai arba jaučiai. Jie pašėlę žudė žmones, nei ugnis, nei geležis jų nesužeisdavo. Tokie kariai buvo vadinami berserkais (Sturluson 2011: 10).

Daugelio tyrinėtojų nuomone, berserkai prieš kautynes vartodavo tam tikras organinės kilmės psichotropines medžiagas, sukeliančias transo būseną, taigi puldavo priešą, būdami pakeistinės sąmonės būsenos (Price 2002: 168). Šiuo požiūriu juos galima vadinti „patobulintais kariais“.

KARIO PAKOREGAVIMAS AR PATOBULINIMAS?

Prancūzijos Saint-Cyro karo akademijoje įgyvendinamos Kario patobulinimo programos (pranc. *Le programme de recherche sur le soldat augmenté*) tyrėjai siūlo skirti kario pakoregavimą nuo patobulinimo. Pakoreguoti – tai atkurti „normalų“ ligos ar senėjimo procesų paveiktų organų funkcionavimą. Tokio pakoregavimo pavyzdžiai galėtų būti teikiami širdies stimulatoriai, insulino pompos, akių lęšiai ir pan.

Vienas iš paprasčiausių patobulinimo pavyzdžių galėtų būti naktinio matymo prietaisų naudojimas. Žmogus iš prigimties tamsoje labai prastai mato, bet, pasitelkdamas prietaisus, jis įgauna tokį gebėjimą. Gérardas de Boisboisselis ir Jeanas-Michelis Le Massonas pateikia patobulinimo apibrėžimą:

Kario patobulinimas – tai veiksmas, padedantis jam efektyviau veikti vykdant karines operacijas, kai pastiprinami ar optimizuojami intelektualiniai įgūdžiai (protiniai, psichologiniai, kognityviniai, taip pat padedantys priimti sprendimus, teigiamai veikiantys suvokimą ir / arba optimizuojantys fizinius pajėgumus arba leidžiantys kariui įgyti naujų gebėjimų, pavyzdžiui, matyti tamsoje). Kartu reiškia, kad:

- naudojamosi kario dėvima technologine įranga, kuria siekiama pagerinti našumą;
- naudojamos negydomosios medžiagos, pasitelkiami statiški dinaminiai implantai (nanomedžiagos, protezai) arba tai komas genų terapinis gydymas;
- tiek trumpai, tiek ilgą laiką naudojamos anksčiau išvardytos technologijos, o tai padaro negrįžtamą poveikį, net jei tas poveikis yra kontroliuojamas (De Boisboissel et Le Masson 2017: 7).

Autorių teigimu, šis apibrėžimas sąmoningai suformuluotas labai plačiai, siekiant neužkirsti galimybės vertinti kario našumą (t. y. asmens gebėjimą pasiekti rezultatų atliekant misiją) įvairiais metodais (De Boisboissel et Le Masson 2017: 7).

Saint-Cyr karo akademijos tyrėjai laiko, kad tokių patobulinimų tikslas – pagerinti individualias kario funkcijas: karys ilgą laiką gali išlikti budrus, ilgai nemiegoti ir nepavargti, būti atsparus stresui tiek fiziškai, tiek ir psichologiškai. Be to, patobulinimo technologijos leidžia kariui grįžti į normalią kūno būseną, patyrus agresiją ar intensyvios veiklos laikotarpį, jos taip pat suteikia drąsos. Technologijos susieja karį ir su jo ginklų sistema, naudojant neurogrįžtamojo ryšio metodą, leidžiantį kontroliuoti smegenų veiklą (De Boisboissel et Le Masson 2017: 8).

Nesunku pastebėti, kad pakoregavimas etikos požiūriu yra neutralus. O dėl patobulinimo gali kilti rimtų etinių problemų. Neatsitiktinai įtakinga Nyderlandų Gynybos akademijos etikos profesorė Janis Wolfendale pabrėžė, kad būtina imtis reglamentuoti kario patobulinimą, nes įvairūs technologiniai tobulinimai veikia kario integralumą arba gebėjimą atlikti moraliniu požiūriu adekvatus sprendimus (Wolfendale 2008: 28–38).

Pakoregavimo ir patobulinimo skirtumą galima suprasti kaip skirtį tarp poveikio, išsitenkančio „natūralumo“ ribose, ir veiksmo, peržengiančio tas ribas, t. y. pereinančio į „dirbtinumo“ sritį. Todėl pagrindinį čia kylantį klausimą galima suformuluoti taip: kokios yra

patobulinimo ribos, kurias peržengus, pažeidžiama žmogaus „natūralumas“?

Patobulintas karys neabejotinai ne tik gali efektyviau atlikti kovines užduotis, bet ir turi daugiau šansų išgyventi ekstremaliose situacijose. Norint padidinti išgyvenamumą, naudojami farmakologiniai preparatai, greitai sustabdančys kraujavimą, sumažinantys patiriamą stresą ir baimę, padedantys kariui gana ilgai išlikti žvaliam, budriam ir pan. Tai – neabejotinai teigiami technologinių patobulinimų aspektai. Todėl nenuostabu, kad kai kurių šalių kariuomenės ir organizacijos (ypač JAV ir Didžiojoje Britanijoje) plačiai finansuoja žmogaus patobulinimo technologijas, remia mokslinius neuromokslų, biotechnologijų, robotikos tyrimus (Maxwell etc. 2013: 113). Pastaruoju metu pradedami naudoti farmakologiniai preparatai, sustiprinantys iki 20 procentų, karių jau yra visuotinai prieinami, be to, tų preparatų veiksmingumą patvirtina testai (Sandberg and Bostrom 2006: 205). Tokių preparatų naudojimas gali laikinai arba ilgam pakeisti kario moralinį asmenį taip, kad jis atliks nelegalius ir nemoralius veiksmus, mažiau apgailestaudamas (ar visai nejausdamas sąžinės graužaties) dėl savo poelgių. Gali nutikti ir taip, kad karys imsis veiksmų, prieštaraujančių humanitarinei teisei bei etikai (vadinamasis *jus in bello* principas). Tai būtų ne tik neteisinga, bet galėtų pažeisti moralinį karo legitimumą ir jo tikslus (*jus ad bellum* principas) arba pateisinti priešo atsakomuosius bei eskalacinius veiksmus.

Neretai pačios technologijos kuriamos ir diegiamos, taip pat adaptuojamos prie karinio personalo priverstinai, taigi aktualu tampa užtikrinti *jus in bello* principą humanitarinės teisės požiūriu. Antai civi-

liai gydymo įstaigoje pasirašo sutikimą, kad jiems būtų taikomas gydymas, procedūros, skiriami vaistai ir pan. Tokia praktika yra beveik neįmanoma karių gyvenime, nes čia ženkliai skiriasi rizikos laipsnis (Heames 2023: 21). Vienokia rizika yra gydant civilius gyventojus naujais gydymo metodais bei vaistais, visiškai kitu mastu rizikuojama, naudojant įvairius farmakologinius (ne tik gydomuosius) preparatus kariuomenėje. Nors karinė vadovybė neabejotinai privalo stengtis minimizuoti įvairias rizikas, vis dėlto karys prisiekia rizikuoti savo gyvybe bei sveikata. Tuo būdu jis pats tam tikru mastu apriboja savo atsakomybę už save patį. Pavyzdžiui, JAV kariuomenėje kariai neturi teisės atsisakyti gydymo, kuris galėtų ženkliai pagerinti jų būklę ir padėti jiems grįžti prie aktyvios veiklos (Annas 1998: 250). Žinoma, savanoriškumo principas, taikant įvairaus pobūdžio technologijas (farmakologines substancijas, mikrotechninius implantus asmens kūne ir pan.), ypač kai jos dar yra tik tyrimo stadijoje, išlieka aktualus. Tačiau kai tos technologijos jau tampa aprobuotos ir virsta savotiška rutina, kario savanoriškumo dažnai nebereikalaujama (Gross 2019: 2).

Postindustrinėje epochoje įvairiais būdais tobulinti žmogų tapo įprasta, ir šis suvokimas turi atsispindėti etiniame bei teisiniame vertinime. Vis dėlto tenka pripažinti, kad nėra visiškai aišku, kokių taktinių bei strateginių tikslų siekiama, bandant patobulinti karį. Daugelis tyrinėtojų pastebi, kad tarptautinė humanitarinė teisė yra prastai pritaikyta prie minėtų technologinių patobulinimų (Aschroft 2008: 47).

Kaip pavyzdį paimkime bombardavimą iš didelio aukščio arba taikinių apšaudymą nuotoliniu būdu. Nors čia

svarbus tikslumas, vis dėlto pats rengimasis, veiksmo atlikimas, nematant gyvai vietovės bei gyventojų, sukuria situaciją, panašią į savotišką kompiuterinį žaidimą. Asmuo praktiškai yra pašalinamas iš šitos operacijų grandinės, tad tu rime dehumanizuotą aplinką, kurioje pati technika gali priimti sprendimus.

Taip pat problema, kaip patobulintam kariui išgyventi tiek kovos sąlygomis, tiek ir patekus į priešo nelaisvę. Ženevos konvencijos priede Nr. 1 (1980 m. spalio 10 d. nutarimas) reikalaujama vengti perteklinių karių kančių kovos sąlygomis. Tačiau hipotetiškai mąstant, galima spėti, kad priešas, žinodamas, jog susidūrė su patobulintų karių daliniu, taikys žiauresnes kovos priemones, taip sukeldamas perteklines karių kančias (Dinniss and Kleffner 2018:169–170).

Kibernetinės technologijos ir kibernetdvė pasitelkiamos ne tik komandoms ar siekiant kontroliuoti sudėtingas, daugiasluoksnes nežmogiškas sistemas. Šios technologijos veikia pačios. Jos naudoja gausybę informacijos ir pasaulines informacines sistemas bei jų tinklus (čia galima tik paminėti dar kuriamas kvantines technologijas, kurios pajėgs apdoroti milžiniškus kiekius informacijos, gerokai

pranokdamos įprastus kompiuterius). Viskas šiuolaikiniame pasaulyje yra glaudžiai susiję ir priklausoma nuo kibernetinių technologijų. Technologijos taip pat veikia ir žmogų, žmonių santykius (čia svarbi ne tik komunikacija).

Vis dėlto galima pastebėti, kad kai kurie autoriai, mano, jog dar galima kontroliuoti technikos poveikį, pasitelkiant teisę ir etiką. Esą, kiekvieną sykį, kai tik nauja technologija ima konfliktuoti su žmonija (ne veltui patobulinto kario idėja lyginama su nesėkmingai realizuotu daktaro Frankenšteino projektu), sukel-dama riziką, kad bus padaryta žalos, teks kentėti ir nepavyks išvengti aukų, būtent teisė turi atlikti savo funkciją – reguliuoti tokias technologijas ir apriboti jų galimybes plėtotis ateityje (von Heinehen 2018: v). Apie technologijų ir karo sam-pyną diskutuojama bene nuo XIX amžiaus pabaigos, kai sparčiai plėtojosi karo industrializacija. Patiriant eksponentinį augimą, be masinio naikinimo ginklų, naują kvėpavimą šiuo metu įgavo diskusija apie kompiuterinių technologijų galimybes ir jų panaudojimą kare. Šiuo metu beveik nuolat keliamas klausimas, ar reikia reguliuoti naujų ginklų technologijas (von Heinehen 2018: v–vi).

ŽMOGUS IR MAŠINA

Dabartinę situaciją šiek tiek aiškiau galėtų padėti suvokti prancūzų filosofo Gilberto Simondono (1924–1989), pagrįstai laikomo vienu iš iškiliausių šiuolaikinės technikos filosofijos atstovų, įžvalgos. Simondonas akcentavo technikos objektų evoliuciją, pabrėždamas, kad šiuolaikinio žmogaus santykis su technika jau nebėra panašus į įrankių gamintojo santykį su savo įrankiais. Pokytis įvyko maždaug

XIX amžiaus pabaigoje, dar tik išibėgėjant industrinei revoliucijai. Pasak Simondono, technikos esmė savo kilme yra skolinga išradimo aktui. Mat techniniai objektai gimė kaip primityvūs ir nesusiję tarpusavyje. Tačiau jie toliau evoliucionuoja nebūtinai taip, kaip išradėjas numatė. Čia svarbu, kad technika evoliucionuoja per genetines variacijas arba techninių objektų šeimą (Simondon 1989:

19–36). Techninis objektas egzistuoja kaip savitas tipas, atsiradęs per konvergentinės serijas (Simondon 1989: 23 ir toliau). Simondono kalba tai reiškia perėjimą nuo abstraktaus prie konkretaus objekto. Techniniai objektai konkretizuojasi, specifikuojasi, vykstant konkretizacijos procesui. Konkretizuodamiesi objektai darosi vis panašesni į gyvas būtybes. Laikantis tokios analogijos, techninis objektas įjungia natūralaus pasaulio dalis į sistemą, nustatydamas santykį su aplinka (pranc. *milieu*) (Simondon 1989: 48). Taigi, vykstant konkretizacijos procesui, techninis objektas netenka savo dirbtinio pobūdžio ir priartėja prie natūralių sistemų. Jis „natūralizuoja“ pats save, įtraukdamas natūralaus pasaulio dalis į savo funkcionavimo režimą (Simondon 1989: 47 ir toliau). Evoluicionuojantis techninis objektas apibūdinamas kaip energetiškai besiformuojantis kartu su asocijuota aplinka. Konkretizuodamasis techninis objektas nesitaiko prie aplinkos, bet aplinkos gimimo sąlygos yra ir jo galimybės sąlygos (Simondon 1989: 48–49).

Simondono požiūriu, techninis buviny labai konkrečia prasme yra ir sąlyga, ir sąlygų kūrimas. Aplink save jis kuria tam tikrą režimą natūralių elementų, priklausomų nuo jo funkcionavimo. Tai reiškia, kad jo sąlygos susaistytos su aplinka, lygiai kaip ir jis pats yra lemiamas tos aplinkos. Simondonas mano, kad toliau tokia aplinka nėra dirbtinai konstruojama. Jis teigia:

Priešprieša tarp kultūros ir technikos, tarp žmogaus ir mašinos yra klaidinga ir neturi jokie pagrindo; tai tik neišmanymo arba priešiško ženklo. Paviršutiniškas humanizmas tik užmaskuoja žmogaus pastangų bei gamtos jėgų kupiną tikrovę, kuri sudaro techninių objektų, kaip tarpininkų tarp žmogaus ir gamtos, pasaulį (Simondon 1989: 9).

Tad, remdamiesi Simondono suformuluotais technikos objektų evoliucijos (kartu ir konkretizacijos) principais, galime pastebėti, kad techniniai objektai, patobulinantys kario kūną bei psichiką, veikia panašiai. Bet tuomet neįmanoma nustatyti ribos, skiriančios „natūralų“ karį nuo patobulintos jo versijos. Lygiai taip pat, kaip sunku daryti radikalias perskyras tarp šiuolaikinių kibernetinių technologijų, estinčių anapus kario kūno bei jo psichikos.

Vis dėlto galima pastebėti, kad dabartinė diskusija apie kario patobulinimą ir kitas karines technologijas susiduria su keliais iššūkiais, reikalaujančiais reikšmingai pakoreguoti pačią prieigą prie problemos. Pirmiausia svarbu pastebėti, kad karinė bioetika vis dar remiasi klasikine gamtos ir technikos priešprieša (Frankenšteino metafora), o naujoji technikos filosofija (kurios pradininku laikomas Simondonas) nepastebi galimos žalos žmogui aspekto. Taigi sparčiai besivystančios karinės technologijos reikalauja naujų bioetikos ir technikos filosofijos prieigų.

IŠVADOS

Sparčiai besiplėtojančios šiuolaikinės karinės technologijos kelia vis daugiau iššūkių civilizacijai. Jos ne tik padeda sukurti saugumo garantus, kuriuos šiuolai-

kiniame pasaulyje tik sumani ginkluotė ir gali suteikti. Tokios technologijos taip pat reikšmingai keičia mums įprastas žmogaus ir technikos sampratas. Kario

patobulinimo klausimas šiuo metu yra viena aktualiausių karo etikos temų. Toks patobulinimas teoriškai sunkiai atskiriamas nuo negaluojančio individo organų veiklos pagerinimo. Tačiau, šiaip ar taip, karys yra tobulinamas tam, kad geriau atliktų savo funkciją. Šito reikia, nes radikalai pasikeitė kovojimo būdas: kova tapo labai individualizuota ir greita. Dabar apskritai linkstama pašalinti žmogų iš kovos lauko, visą veiklą deleguojant išmaniajai ginkluotei. Farmakologiškai ir techniškai tobulinant kario kūną ir psichiką, susiduriama su daugybe etinių bei teisinių problemų. Deja, šios problemos sprendžiamos, pasitelkiant klasikinės bio-

etikos ir technikos filosofijos prieigas. Vadovaujantis tokia nuostata, egzistuoja iš prigimties autonomiškas žmogus ir jo gaminami techniniai įrankiai, kuriuos reikia kontroliuoti. Tačiau technikos filosofija, kurios pagrindinę kryptį, nužymėjo Simondonas, siūlo gerokai tinkamesnę technikos ir žmogaus sampratą. Žmogus yra techninis iš prigimties, ir tarp jų nėra jokios perskyros. Vis dėlto naujosios karinės technologijos (lygiai kaip ir kario patobulinimo klausimas) reikalauja kitaip pažvelgti iš filosofinės etikos ir technikos filosofijos perspektyvų. Lygiai kaip ir tarptautinei teisei privalu atnaujinti savo prieigas, svarstant minėtus klausimus.

Literatūra

- Annas George J. 1998. Protecting Soldiers from Friendly Fire: The Consent Requirements for Using Investigational Drugs and Vaccines in Combat, *American Journal of Law & Medicine* 24. No. 2/3: 245–60.
- Ashcroft R. E. 2008. Regulating Biomedical Enhancements in the Military, *American Journal of Bioethics*. Vol. 8 (2): 47.
- Boisboissel G., de et Le Masson J.-M. 2017. Le soldat augmenté: les besoins et perspectives de l'augmentation des capacités du combattant, *Les cahiers de la Revue Défense Nationale*.
- Dinniss K. H., Kleffner J. K. (2018). Soldier 2.0: Military Enhancement and International Law, Heintschel von Heinegg W., Frau R., Singer T. (eds.). *Dehumanization of Warfare. Legal Implications of New Weapon Technology*.
- Enhancing Soldiers. A European Ethical Approach*. Enriched proceedings of the international symposium held on October 16, 2019 in Paris. Edited under the auspices of the Saint-Cyr Military Academy Research Centre (CREC Saint-Cyr) & the International Society for Military Ethics in Europe (Euro-ISME). Edited by Gérard de Boisboissel and Magdalena Revue.
- Gross, Michael. 2019. *Military Medical Research Ethics: Investigational Drugs, Clinical Trials and Enhancement*. Oxford: Oxford University Press.
- Heames R. M. 2023. *Pharmacological Enhancements in the Military: Legal and Ethical Aspects*. Brill / Nijhoff: Leiden–Boston.
- Homeris (2007). *Iliada*. Vertė A. Dambrauskas. Vilnius: Vaga.
- Maxwell J., Melhman, Patrick Lin, and Keith Abney. 2013. Enhanced Warfighters: A Policy Framework, *Military Medical Ethics for 21st century*, ed. M. L. Gross and D. Carrick, Military and Defence Ethics. Farnham: Ashgate Publishing Limited.
- Mirivilis S. 1986. *Gyvenimas kape*. Vilnius: Vaga.
- Price N. S. 2002. *The Viking way: Religion and war in late Iron Age Scandinavia*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sandberg A., Bostrom N. 2006. Converging Cognitive Enhancements, *Annals New York Academy of Sciences*: 1093.
- Simondon G. 1989. *Du mode d'existence des objets techniques*. Paris: Aubier.
- Sturluson S. 2011. *Heimskringla. Vol.1. The Beginnings to Óláfr Tryggvason*. Viking Society for Northern Research.
- Vernant J.-P. 2007. *Oevres*. Vol.1. Paris: Seul.
- Wolfendale J. 2008. Performance-enhancing technologies and moral responsibility in the Military, *American Journal of Bioethics*. Vol. 8 (2): 28–38.